

**М. М. АДЫШЕВ АТЫНДАГЫ ОШ ТЕХНОЛОГИЯЛЫК
УНИВЕРСИТЕТИ**

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

**Б.СЫДЫКОВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ - ӨЗБЕК ЭЛ АРАЛЫК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**Диссертациялык иштин алдын ала кароо боюнча
Д 06.23.663 диссертациялык кеңешинин отурумунун №20 протоколу**

2024-жылдын 3-декабры

Ош шаары

Д.06.23.663 диссертациялык кеңешинин
Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а.

Тажибаев А.

Окумуштуу катчы: б.и.к., доцент

Тешебаева З.А.

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.:
Саламатсыздарбы, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, сиздер менен жолугушуп отурганыбызга кубанычтамын. Диссертациялык кеңештин жумушуна киришүүгө уруксат берсеңиздер, кворум бар, бүгүнкү отурумга 17 диссертациялык кеңештин мүчөлөрүнөн 14 катышып жатат, анын ичинен онлайн катышкандар – 8, 3 белгилүү себептер менен катыша албай жатышат, бүгүнкү отурумга катышкандардын аттарын атап кетейин (тизме боюнча аталды).

№	Фамилиясы жана аты-жөнү	Окумуштуулук даражасы жана наамы, диссертациялык кеңештеги адистигинин шифри
1	Тажибаев Акынбек	б.и.д., проф. м.а., 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк, 06.03.02 – токой таануу, токойчулук, токой чарбасын жөнгө салуу жана токой таксациясы
2	Смаилов Эльтар Абламетович	а.-ч.и.д., профессор, 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк
3	Шамшиев Бакытбек Нуркамбарович	а.-ч.и.д., профессор, 06.03.02 - токой таануу, токойчулук, токой чарбасын жөнгө салуу жана токой таксациясы
4	Эрматова Венера Белековна	а.-ч.и.к., доцент, 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк
5	Ташматова Нуриля	б.и.к., 06.01.09 – өсүмдүк өстүрүүчүлүк

- Кубатовна
6 Тешебаева Зулумкан б.и.к., доцент, 03.02.08 – экология,
Абдыманаповна 03.02.05 - энтомология

Онлайн катышкандар

- 7 Токторалиев Биймырза б.и.д., проф., академик, 03.02.05 –
Айтиевич энтомология, 03.02.08 – экология
8 Пономарёв Василий б.и.д., 06.01.07 – өсүмдүктөрдү коргоо
Иванович
9 Сагитов Абай Оразович б.и.д., профессор, академик, 06.01.07-
өсүмдүктөрдү коргоо, 03.02.05-
энтомология
10 Кожевникова Алефтина б.и.д., профессор, 03.02.05 –
Григоревна энтомология
11 Уразгельдин Руслан б.и.д., 06.03.02-токой таануу,
Вилисович токойчулук, токой чарбасын жөнгө
салуу жана токой таксациясы
12 Хантемиров Рашит б.и.д., 03.02.08 – экология, 06.03.02 –
Мигатович токой таануу, токойчулук, токойду
куруу жана токой таксациясы
13 Худайбергенова Бермет б.и.д., КР УИА мүчө-корр., профессор,
Мерлисовна 03.02.08 – экология
14 Сакбаева Зульфия б.и.д., доцент, 03.02.08 – экология,
Исраиловна 06.03.02 – токой таануу, токойчулук,
токой чарбасын жөнгө салуу жана токой
таксациясы

Катышкан жок (жүйөөлүү себептер менен):

1. Карпун Наталья Николаевна, б.и.д., доцент (талаа экспедицияга кеткендигине байланыштуу)
2. Самиева Жыргал Токтогуловна (иш сапарда болгондугуна байланыштуу)
3. Танаков Нурланбек Токтогулович, а.-ч.и.д., доцент, (иш сапарда болгондугуна байланыштуу)

Төраганын орун басары, б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда бүгүнкү диссертациялык кеңештин отурумундагы коюлган маселеге көңүлүңүздөрдү бурсак:

КҮН ТАРТИБИНДЕ:

1. Изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” темасында

диссертациялык ишин алдын ала коргоо. Илимий жетекчиси: б.и.д., профессор, Кыргыз Республикасынын Улуттук академиясынын академиги Токторалиев Биймырза Айтиевич.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” темасында диссертациялык ишин алдын ала коргоого оюнуздарды билдирсеңиздер, каршы, калыс жокпу?

Кеңештин отуруму алдын ала коргоого бир добуштан макул болушту.

Изденүүчү А.Т. Жакыпбекованын диссертациялык ишинде документтерин жана материалдарын, ошондой эле автобиографиялык маалыматтарын тааныштыруу үчүн сөз окумуштуу катчы, б.и.к., доцент З.А. Тешебаевага берилет.

Окумуштуу катчы: Урматтуу төрага, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” аттуу темасында диссертациялык иши боюнча документтеринин материалдары менен тааныштыруу үчүн уруксат берсеңиздер. Диссертациялык жумуш Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Түштүк бөлүмүнүн Джаманбаев атындагы жаратылыш байлыктары институту жана Ош мамлекеттик университетинин «Оптика, атомдун, ядролук жана элементардык бөлүкчөлөрдүн физикасы», Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын химия жана фитотехнологиялар институтунун лабораторияларында аткарылган.

Ошондой эле изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын өмүр баяны тууралуу маалымат берилди.

Изденүүчү А.Т. Жакыпбекованын аттестациялык документтеринде: 2024-жылдын 28-мартында Д.06.23.663 диссертациялык кеңешинин төрагасынын орун басары проф. Тажибаев Акынбектин атына жазылган арызы; изденүүчүнүн иштеген жеринен тастыкталган өздүк баракчасы; жогорку билимдүү дипломунун тастыкталган көчүрмөсү; кандидаттык минимумдарды тапшыргандыгы тууралуу токтомдор; диссертация аткарылган мекеменин бүтүмү; илимий темасын жана илимий жетекчисин бекитүү боюнча буйруктан көчүрмө; илимий жетекчисинин пикири; өндүрүшкө кийирүү актылары, илимий темасын жана илимий жетекчисин бекитүү боюнча буйруктан көчүрмө; окумуштуу катчы тарабынан тастыкталган жарыяланган илимий эмгектеринин тизмесинде изилдөө темасы боюнча негизги жыйынтыктар камтылган 24 илимий эмгектеринин тизмеси берилген. Диссертациялык иш Ош мамлекеттик университетинин “Зоология жана экология” кафедрасынын кеңейтилген отурумунда талкуудан өткөн (2023-жылдын 1-декабрында №10-токтому).

Диссертациялык кеңеште кароо үчүн керектүү документтер толук түрдө берилген. Документтери Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндө” жобонун талаптарына туура келет.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажипбаев А.: Сөз изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнага “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” темасында 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин алдын ала коргоо үчүн баяндама жасоого берилет, регламент - 20 мин.

Изденүүчү А. Т. Жакыпбекова: Урматтуу төрага, урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү! Сиздердин назарыңыздарга “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” темасында диссертациялык ишимди сунуштаймын.

Баяндамада диссертациялык жумуштун максаты, актуалдуулугу, изилдөө милдеттери, негизги илимий жыйынтыктары, илимий жаңылыгы жана практикалык маанилүүлүгү жөнүндө баяндалды. (баяндама тиркелет)

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажипбаев А.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, баяндама жыйынтыкталды, изденүүчүгө сурооңуздар болсо берсеңиздер:

Изденүүчүгө берилген суроолор:

Смаилов Эльтар Абламетович: а.-ч.и.д., профессор: Менде изденүүчүгө төмөндөгүдөй суроолор бар:

1. Биринчиден изилдөөнү топурак катмарынан 0-25 см ден алынган деп жатасыз. Канча болуш керек. Канча жолу өлчөө жүргүздүңүз?

2. Сиздин аткарган ишинизде ден-соолукка тийгизген таасири барбы? Жыл мезгили боюнча болгондо кайсы мезгилде көбүрөөк?

3. Дагы бир суроо, канча гектар картошка жана канча гектар помидордон текшерүү жүргүздүңүз?

Изденүүчү: Сурооңузга рахмат, урматтуу Эльтар Абламетович, жооп берүүгө уруксат берсениздер:

1. Изилдөө жылдын төрт мезгили боюнча эксперимент жүргүзүлдү. Ар бир мезгилде жыйынтык мезгилге жараша өзгөрдү. Калдык сактагычтардын топурак катмарын 0,25 см ден 25-30 см ге чейинки аралыкта казуу иштери болуп анализдер лабораторияларда текшерилди. Кыш, күз мезгилдеринде жаз жана жай мезгилдерине караганда радиациялык көрсөткүч төмөн, жай мезгили радиациялык фондун эң жогорку чегине жеткен мезгил 246-350 мкР/саатта өзгөрүп турат.

2. Бул жерде ден-соолукка тийгизген таасири бар. Келечектеги төрөлүп жаткан кичинекей балдардын арасында ар кандай оорулар жана майыштуулук жогору, кандын составындагы оорулары, өпкөсүндө ж.б.. Биз областтык балдар бөлүмдөрүнөн алган статистика боюнча маалымат алдык жана ал маалыматтар такталган. Бул оорулардын негизги себеби радондун

радиоактивдүүлүк деңгээли жогору экендиги менен түшүндүрүлөт. Мындай майыптуулук үйдө кармалуучу мал-жандыктарда жана өсүмдүктөрдө да кездешет. Картошкада радиоактивдүүлүк аз себеби, картошка өзүндөгү зыяндуу затты топурактын составына өткөрүп өзүн тазалоо жөндөмдүүлүгү бар.

3. Менин изилдөөлөрүмдө гектар боюнча алынган эмес, огороддо өстүрүлгөн картошка жана помидор, бадыраң, сарымсак боюнча лабораториялык изилдөөлөр жүргүзүлгөн. Жылдын төрт мезгили боюнча изилдөө жүргүзүлүп жыйынтыктары алынган.

4. Шекафтар аймагында уулуу тоо таштандыларды рекультивациялоо иштери аткарылды.

2. Эрматова Венера Белековна а-ч.и.к., доцент: Менде мындай суроолор бар:

1. Сиздин аткарган жумушта радиоактивдүүлүк жогору экен жана сизден башка дагы кимдер ушул иш боюнча диссертациялык изилдөө жүргүзгөн?

Изденүүчү: Урматтуу Венера Белековна суроонузга жооп берүүгө уруксат берсениз. Ооба бул аймакта радиоактивдүүлүк өтө жогору. Менден бир канча жыл мурун Ш.Айтматова диссертациялык иш жазган бирок ал техникалык жагын караган.

3. Уразгильдин Р.В., б.и.д., доцент:

1. Диссертациянын корутундусунда, главада өсүмдүктөрдүн оор металлдардын кармалуусу боюнча маалымат жок. Анын жыйынтыгын таблица тибинде көрсөтүү керек?

Изденүүчү: Урматтуу Руслан Вилисович суроолорго жооп берүүгө уруксат берсениз:

Ооба радиоактивдүүлүк өсүмдүктөргө жана тамырларына таасир этет. Алар боюнча таблицалар, жыйынтыктар бар. Биздин изилдөөлөрдүн жыйынтыгында берилген.

Токторалиев Биймырза Айтиевичтин сунушу жана кайрылуусунун негизинде Шекафтар аймагында рекультивациялоо иши аткарылды. Бирок рекультивация иши болгондон кийин радиоактивдүүлүктүн деңгээли төмөндөп же такыр жок болуп кетти деп айта албайбыз. Себеби, бул уулуу тоо таштандылар 50 жылдан бери жаткан жерлер, аз убакытта эле тазаланып кетүү мүмкүн эмес.

4. Сакбаева Зульфия Исраиловна б.и.д., доцент: Рахмат Атыргул Талиповна докладыңыз үчүн. Диссертациялык иш жакшы. Менде да суроо бар.

Өсүмдүктөр жана алардын тамырлары боюнча изилдөө жүргүздүм деп жатасыз, бирок бул жерде өсүмдүктөр боюнча маалымат көрүнбөйт.

Өсүмдүктөр боюнча кандай метод менен изилдөө жүргүзүлгөн?

Изденуучү: Рахмат Зульфия Исраиловна суроонузга жооп бергенге уруксат берсениз. Ооба өсүмдүктөр боюнча лабораториялык жыйынтыктар бар. Диссертацияда толук берилген. Таблица жана диаграмма тибинде. Мен изилдөөнү 5 усул аркылуу аткардым. Өсүмдүктөрдүн тамырлары боюнча да

анализдер алынган. Алардын жыйынтыктары бар таблица аркылуу көрсөткөнмүн.

5. Пономарёв Василий Иванович: б.и.д., Изилденген аймактагы радиоактивдүүлүк жогорку болгон элементтердин аталышы жана эмнеге аларды тандадыңыз?

Изденүүчү: Биз негизинен уран, радон, радий, кальций, цезий боюнча изилдөө жүргүзгөнбүз. Лабораториялык изилдөөлөрдөгү жыйынтыктарда бизге 54 төн ашык радиоактивдүүлүк көрсөткүчү жогору болгон химиялык элементтердин чыгарып берди. Бирок биз өзүбүзгө керектүү гана элементтерди алдык. Алардын айлана- чөйрөгө, өсүмдүктөргө, адамдарга тийгизген таасири чон мааниге ээ жана таблицаларда көрсөткөнмүн.

Изденүүчү: Суроолоруңуз үчүн ыраазычылык билдирем, урматтуу Руслан Вилисьевич. Бардык катачылыктарды ондоймун.

Худайбергенова Б.М., б.и.д., проф. КР УИА мүчө-корр.:

Топурак жана суу боюнча изилденген иш. Бирок суу боюнча таблицада эч нерсе көрсөтүлгөн эмес. Топуракка караганда сууда микроэлементтердин жана оор металлдардын кармалуусу төмөн эмне үчүн?

105-108 беттер боюнча тактоо керек. Адабияттарды талдоо караш керек. Таблицаларды жылдар боюнча көрсөтүү керек.

Изденүүчү: Бермет Мерлисовна суроолоруңузга чоң рахмат. Жооп берүүгө уруксат берсениз.

Ооба изилденген жумуш изилдөө объектидеги топурак жана суу боюнча. Мында топуракта жана суудагы микро элементтердин жана оор металлдардын кармалуусу боюнча. Мында топуракка караганда сууда микроэлементтердин жана оор металлдардын кармалуусу аз экендигин түшүндүрсөм. Калдык сактагычтардан алынган топурактын составында радиоактивдүүлүк өтө жогору. Биздин изилдөөлөрдүн жыйынтыктары бардык методдо негизинен бирдей, чоң айырма жок. 105-108 беттер боюнча мүчүлүштүктөрдү карап сиздин берген катачылыктарды ондоону эске алам.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Суроолор жок болсо, анда аталган диссертациялык ишке дайындалган эксперттерге сөз берсек.

Диссертациянын иш боюнча эсперттер - б.и.д., проф. КР УИА мүчө-корр. Б.М. Худайбергенова, а-ч.и.д., проф. Э.А. Смаилов жана б.и.д., доц. Ж.Т. Самиева. Сөз б.и.д.

Анда сөз эксперт б.и.д, проф., КР УИА мүчө-корр. Худайбергенова Бермет Мерилсовнага берилет. Бермет Мерлисовнанын азыр Президиумда чогулушу башталып калгандыгына байланыштуу эксперттин кортундусун таныштыруу үчүн сөз окумуштуу катчыга берилет.

Окумуштуу катчы, б. и. к., доц. З. А. Тешебаева: Саламатсыздарбы, урматтуу диссертациялык кеңештин төрагасы жана мүчөлөрү, проф. Худайбергенова Бермет Мерилсовнанын эксперттик корутундусун

тааныштырууга уруксат этиниздер. Катчы корутундуну окуп берди (эксперттин кортундусу тиркелет).

6. Айрым мүчүлүштүктөр:

1. 3.1.1. жана 3.1.2. таблицаларын кароо керек. Адабияттагы ссылжалар дал келбейт. Суу жана өсүмдүк боюнча маалыматтарды так берүү керек. Диссертацияда техникалык жана грамматикалык мүчүлүштүктөр кездешет. Таблицаардын, диаграммалардын аталыштарын оңдоп, так берүү керек. Жумуштун эксперименталдык бөлүгүндөгү кээ бир маалыматтарды тиешелүү бапка алуу керек. (эксперттин корутундусу тиркелет)

2. Адабияттык талдоону кароо керек. Таблицада дал келбөөчүлүктөр кездешет. Диссертациялык жумуш авторефераттагы мазмуну боюнча толугу шайкеш келет. Тилекке каршы диссертация менен авторефераттын ортосунда айырмачылыктар бар.

3. Таблицаардын бирдей аталыштары берилиш керек. М: Авторефераттагы 1-таблица диссертациядагы 1-таблица менен окшош эмес. Таблица -3.2.1. эки жерде көрсөтүлүп калган.

4. Топурактын оор металлдардын кармалуусу боюнча таблица берилген, суу боюнча эч кандай маалымат жок. Авторефератты баяндамаларга ылайык келтирүү керек.

5. Жумуштун кемчиликтери жана эскертүүлөрү. Диссертацияда изилденген топурак жана суунун алган точкаларын так берүү керек. Тандоо географиялык чекиттерге түшүндүрмө берүү керек.

6. 105-108 беттеги талкуу бөлүмүндө радионуклиддерди өлчөө методу жана элементтердин миграциясынын мыйзам ченемдүүлүктөрү көрсөтүлгөн жана өсүмдүктөр боюнча тандоо чекиттеринин миграциясы көрсөтүлгөн эмес.

7. Тилекке карша 6-7 бетте жыйынтыктар жана талкуулар главасында ишенимдүү жана бекемдөөлөрдү тапкан жок же эксперттин пикири боюнча жетиштүү так негизделген эмес.

8. Авторефератта эч кандай түшүндүрмө жок эмне үчүн кээ бир оор металлдар сууга караганда топуракта бир канча эсе жогору экендиги көрсөтүлгөн.

9. Авторефератта жана диссертацияда грамматикалык каталарды оңдоо керек.

10. Адабияттар боюнча талдоо керек. Кээ бир адабияттар ссылжаларга дал келбейт.

11. Корутундуларды так маалымат менен берүү керек.

12. 03.02.08 – экология адистигине диссертациялык иш туура келет. Жогорудагы кемчиликтерди оңдогондон кийин коргоого коюуга уруксат берилет.

13. Диссертациялык иштин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып Ош технологиялык университетинин, Ош мамлекеттик университетинин жана Б.Сыдыков атындагы эл аралык университетинин

алдындагы биология илимдеринин (доктору) кандидаты даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д.06.23.663 диссертациялык кеңешине, биология илимдеринин (доктору) кандидаты даражасын 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” деген темадагы диссертациялык ишти кемчиликтерди жана эскертүүлөрдү ондоодон кийин коргоого уруксат берилет.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперттин корутундусуна жооп берүү үчүн изденүүчүгө сөз берилет.

Изденүүчү: Урматтуу, Бермет Мерлисовна, диссертациялык жумушту карап, анализдеп бергениңиз үчүн сизге терең ыраазычылык билдирем. Аталган кемчиликтерге жооп берүүгө уруксат берсеңиз:

Аталган кемчиликтерди жана мүчүлүштүктөрдүн баарын карап эске алуу менен ондоп чыгам.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Сөз кийинки эксперт а-ч.и.д., профессор Э. А. Смаиловго берилет.

Смаилов Э.А., а-ч.и.д, профессор: М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин, Ош мамлекеттик университетинин жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы биология илимдеринин (доктору) кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 06.23.663 диссертациялык кеңештин эксперти айыл чарба илимдеринин доктору, Смаилов Эльтар Абламетович 03.02.08-экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” деген темадагы диссертациясына корутунду менен тааныштырды (корутунду тиркелет).

6. Айрым мүчүлүштүктөр. Диссертациялык ишти кароодо айрым мүчүлүштүктөр байкалды.

1. Методологиядагы кемчиликтер: Экологиялык абалды баалоонун айрым методологиялары эскирген же жетишсиз негизделген. Колдонулган анализ методдорунун так сүрөттөлүшүнүн жоктугу, бул изилдөөлөрдүн кайталанышын кыйындатат.

2. Тандоонун чектелиши: Изилдөө жетишсиз үлгүлөргө негизделиши мумкун, бул алынган маалыматтардын жалпы негиздүүлүгүн чектейт. Изилденген объекттердин жетишсиз түрдүүлүгү, мисалы, топурактын же суунун ар кандай түрлөрү боюнча маалыматтардын жетишсиздиги.

3. Маалыматтарды чечмелөө жетишсиз: Алынган бардык жыйынтыктар учурдагы адабияттардын контекстинде туура талданган жана чечмеленген эмес. Табылган радиоактивдуу булгануу деңгээлинин экосистемага жана өсүмдүктөргө тийгизген таасирин терең талдоонун жоктугу.

4. Тыянактардагы белгисиздик: Кээ бир тыянактар так негизделиши же кошумча маалыматтар менен бекемделиши мумкун. Кошумча иликтөөнү талап кылган маселелер жетиштуу деталдаштырылган эмес.

Сунуштардын жоктугу: Экологиялык абалды жакшыртуу же таштандыларды башкаруу боюнча конкреттүү сунуштардын жетишсиздиги. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана кызыкдар тараптар үчүн тезистин жыйынтыктарын айкын эмес практикалык колдонуу.

Презентация тили жана стили: Тексттин кээ бир бөлүктөрү өтө илимий тилде жазылышы мумкун, бул жалпы тушунууну кыйындатат. Материалды жеткиликтүү жана оңой кабыл алуу учун экспозициянын структурасын жана логикасын өркүндөтүү зарыл.

Сунуштар: Диссертация 03.02.08 - экология адистигине туура келет.

Көрсөтүлгөн каталар оңдолушу керек. Таблицаалардагы жана иллюстрациялардагы каталар дагы тууралоону талап кылат.

Сунуштамалар:

Атыргул Талиповна Жакыпбекованын "Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо" темасындагы диссертациялык ишинин материалдары Кыргыз Республикасынын

Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөлдөө Министрлиги, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлиги тарабынан калдык сактоочу жайлар менен иштөө процессинде, кырсыктардын алдын алуу, калдык сактоочу жайларды реабилитациялоо жана экологиялык коопсуздукту камсыздоо боюнча чараларды киргизүү процессинде пайдаланылды.

Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди даярдоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү. Диссертациялык кеңештин эксперти катары диссертациялык иши кароо боюнча жетектөөчү мекеме катары К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинин туризм жана айлана-чөйрөнү коргоо кафедрасын сунуштайм. Бул университетте экология илимдеринин докторлору жана кандидаттары иштейт.

Биринчи оппонент катары Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын башкы окумуштуу катчысы, биология илимдеринин доктору, профессор, КР УИА мүчө-корр. Худайбергенова Бермет Мерлисовнаны сунуштайм. Каралып жаткан диссертациялык иш боюнча жакын илимий макалалары бар.

1. Оценка фитотоксичности урбаноземов г. Бишкек. Айдыралиев Ч.Б., Худайбергенова Б.М. «Биодиагностика и экологическая оценка окружающей среды: современные технологии, проблемы и решения». Материалы IV международного симпозиума (Москва 30-31 августа 2023 год), 2023. С. 11-17

2. Экологическая оценка состояние почв методами биоиндикации. Айдыралиев Ч.Б., Худайбергенова Б.М., Терехова В.А. Alatoo Acadeshik Studies 2023 . No 2. С.391-398

3. Сравнительный анализ загрязнение почв тяжелыми металлами на территории Бишкека. Айдыралиев Ч.Б., Худайбергенова Б.М. Наука. Образование. Техника. 2022. №2 (74). С. 80-86.

Экинчи оппонент катары Казакстан Республикасынын Аль-Фараби атындагы Казак улуттук университетинин профессору, биология илимдеринин доктору Канаев Ашимкан Токтасыновичти сунуштайм. Каралып жаткан диссертациялык иш боюнча жакын илимий макалалары төмөнкүлөр:

1. Канаев А.Т., Канаева З. К., Семенченко Г.В., Шилманова А. Распределение бактерий, участвующих в круговороте азота и серы в шахтных водах и рудном теле золотоносного месторождения Риддер-Сокольное // Журнал «Успехи современного естествознания» №2 , 2015г . РФ; Москва.

2. Канаев А.Т., Бекебаева М.О., Айтжанова М., Омирзакова Н., Конысбаева А.А. Оценка состояния растительных сообществ в хвостах отвалов ТЭЦ-2 г. Алматы // «Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований» №4 (часть 4), 2016 г. №4-4, РФ, Москва, ISSN 1996-3955 Иф РИИЦ = 0,764.

3. Канаев А.Т., Умирбекова Ж.Т., Канаева З.К., Аманбаева У.И., Токпаев К.М., Шемшеева Ж.Б. Изучение рентгенофазового свойства золото-мышьяковистой руды месторождения Акбакай после биовыщелачивания *Acidithiobacillus ferrooxidans* // American scientific jomal №1, (9), 2017, 90 st. - Elmhurst AV, Queens, NY, United States of America.

Корутунду. Каралып жаткан диссертациялык иш Кыргызстандагы региондор учун экологиялык аспект боюнча маанилуу жана актуалдуу. Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктары экология жана айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы адистердин практикалык ишмердүүлүгү үчүн пайдалуу болушу мумкун жана аткарылган жумуштун койгон маселелери актуалдуу. Диссертациялык ишти жана авторефератты изилдеп чыгып диссертациялык кеңештин эксперти жалпысынан алганда диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясынын талаптарына жооп берет. Диссертациялык иш 03.02.08- экология адистигинин паспортуна толук жооп берет.

Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып М.М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин, Ош мамлекеттик университетинин жана Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин алдындагы биология илимдеринин (доктору) кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д 06.23.663 диссертациялык кеңешине 03.02.08- экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын издениң алуу учун

жазылган Жакыпбекова Атыргул Талиповнанын "Сумсар- Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо" деген темадагы диссертациялык ишти кабыл алууну сунуш кылам.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажиев А.: Сөз кийинки эксперт б.и.д., доцент, Ж.Т.Самиевага берилет.

Самиева Ж.Т., б.и.д., проф.: Урматтуу төрага, изденүүчүнүн диссертациялык жумушун карап чыгып, эксперт төмөнкүдөй айрым мүчүлүштүктөргө токтолот: Диссертациялык иште бир канча мүчүлүштүктөрдү жана сунуштарды белгилейин.

1. Диссертациянын мазмунунун изилдөөнүн максаттары жана милдеттери толук чагылдырылат. Бирок автореферат менен диссертациянын кээ бир жерлеринде тактоону жана оңдоолорду талап кылат.

2. 6 пунктта төмөндөгүдөй мүчүлүштүктөр байкалды. Методдордун негиздемеси жетишсиз. Экологиялык танладмалардын так аргументтерди берүү ошондой эле алардын чектөөлөрүнүн жана мүмкүн болуучу тобокелдиктерин көрсөтүү зарыл.

3. Изилдөөнүн чектүүлүгү. Изилдөө кеңири болбошу мүмкүн жана экосистемага таасир этүүчү аспектилерди камтыбашы мүмкүн. Бул көйгөйдү толук түшүнбөөгө алып келиши мүмкүн.

4. Эмприкалык далилдердин жетишсиздиги жана чектелбеген анализдерди гана алуу менен натыйжалардын ишенимдүүлүгүн төмөндөтүшү мүмкүн.

5. Түшүнүксүз терминдер жана түшүнүксүз сөздөр байкалат. Илимий текст так жана жеткиликтүү болуш керек. Татаал сөздөр жана терминдер диссертациянын кабыл алууну кыйындатат. Диссертациялык жумушта грамматикалык кароого муктаж, адабий анализди белгиленген талаптарга шайкеш келтирүү керек. Изилдөө жүргүзгөн тыянактарды так көрсөтүүнү талап кылат.

Сунуштар: 03.02.08 – экология адистигине жооп берет. Айтылган мүчүлүштүктөрдү жоюу керек. Сүрөттөгү жана таблицадагы каталарды оңдоо керек.

Сунуштамалар: Жакыпбекова Атыргул Талиповнанын “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” темасындагы диссертациялык ишиндеги алынган материалдарды Кыргыз Республикасынын жаратылыш ресурстары жана экология жана көзөмөл техникалык министрлиги жана Өзгөчө кырдаалдар министрлигинин калдык сактоочу жайлар менен иштөөдө, кырсыктарды алдын алуу процессин жайылтууда, калдык сактоочу жайларды рекультивациялоо ошондой экологиялык коопсуздукту камсыздоодо материал катары кеңири колдонсо болот.

Эксперт катары жетектөөчү мекеме катары К. Тыныстанов атындагы Ыссык-Көл мамлекеттик университетинин Туризм жана айлана-чөйрөнү коргоо кафедрасын сунуштаймын. Бул университетте экология адистиги боюнча

илимдин доктору жана кандидаттар эмгектенишет.

Изденүүчү: Урматтуу, Жыргал Токтогуловна, диссертациялык жумушумду атайын убактыңызды бөлүп карап бергениңиз үчүн сизге терең ыраазычылык билдирем. Аталган кемчиликтерге жооп берүүгө уруксат берсеңиз: Бардык катачылыктарды жана мүчүлүштүктөрдү карап ондоп чыгам.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Эксперттердин берген корутундуларына жана изденүүчүнүн жоопторуна суроолор жок болсо, анда сөз а.-ч.и.д., профессор Шамшиев Бакытбек Нуркамбаровичке берилет.

Шамшиев Б.Н. а.-ч.и.д., профессор: Урматтуу, диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, сиздердин назарыңыздарга Жакыпбекова Атыргул Талиповнанын “Сумсар-Шекафтар тоо–кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалы” деген аталыштагы диссертациялык иштин үстүнөн көп жылдан бери изилдөө жүргүзүп келе жатат. Сумсар-Шекафтар аймагында көп жылдан бери бул калдык сактагычтар айлана-чөйрөгө өзүнүн терс таасирин тийгизип келерин изилдөөнүн негизинде иш жүргүзгөн.

Ошондой эле кээ бир берилген диссертациялык кеңештин мүчөлөрүнүн суроолору жана пикирлери боюнча А. Т. Жакыпбекованын жасаган диссертациялык иш актуалдуу экендигине токтолушту. Бизде ОшТУдан, ОГПИ ден, Өзбек-Кыргыз университетинен диссертациялык иштерди коргоп келе жатат, бүгүн 2 диссертант тең ОшМУ университетинен өздөрүнүн диссертациялык ишин сунушташты. Диссертациялык жумушунда коюлган максаттарды жана милдеттерди корутунду жана сунуштарында өз оюн билдире алды. Диссертациялык иш профессионалдык деңгээлде аткарылганына токтолуп, диссертант көйгөйлөрдү туура көтөргөн жана аны изилдеген, кемчиликтерди туура коюлгандыгына жана аларды жоюуга иштелмелерди ондоп чыга аларын көрсөттү. Биология илимдеринин кандидаты окмуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган А.Т.Жакыпбекованын диссертациясын кабыл алууну сунуштайм.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, кимде кандай сөз-пикирлер бар?

Сакбаева З.И. б.и.д. проф.: Жалпысынан алганда, диссертациялык жумуш актуалдуу. Мүчүлүштүктөрү жанга адабияттык талдоону толукташ керек. Авторефераттагы таблицалар, сүрөттөр менен диссертациядагы таблица, сүрөттөр дал келиш зарыл. Лабораториялык жыйынтыктарды көрсөтүү керек.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Дагы кимде кандай сөз-пикирлер бар?

Смаилов Э.А., а.-ч.и.д., проф.:

Диссертациялык иш боюнча 6 эскертүү бердим. Методикалык жактан жана сунуштар. Эскертүү өсүмдүктөргө алардын тамырларына радиациянын тийгизген таасири. Мен диссертация менен толук тааныштым. Диссертацияда жана авторефераттын ортосунда айырмачылыктар бар. Жетекчи менен биргеликте отуруп толуктоо зарыл. Биология илимдеринин кандидаты болгондуктан биологиялык изилдөөлөрдү кошуу керек. Диссертация абдан

актуалдуу жана маанилүү. Азыркы калдык сактагычтардын айлана-чөйрөгө тийгизген таасири, алардагы радиоактивдүүлүктүн жогорку деңгээли жөнүндөгү маалыматтар кайдыгер калтырбайт. Эксперттик комиссиялардын чечимдери жалпысынан оң, иш жакшы аткарылган. Бул маселелерди чечүүдө бул диссертациялык иш маанилүү деп ойлойм жана бул ишти коргоону колдойм. К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинин адистикке тиешелүү доктор, кандидаттар болсо жетектөөчү мекеме катары сунушталса колдоймун. Ал эми диссертант А.Т. Жакыпбекованын диссертациялык ишин эскертүүлөрдү оңдогондон кийин коргоого сунуштаймын.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, анда талкуу жыйынтыкталды. Бизге расмий оппоненттерди жана жетектөөчү мекемени бекитүү боюнча сунуштар келип түштү. Эксперттердин сунуштары менен расмий биринчи оппонент болуп Канаев Ашимхан Токтасынович, биология илимдеринин доктору, Аль-Фараби атындагы Казак улуттук университетинин биология жана биотехнология факультетинин биоартүрдүүлүк жана биоресурстар кафедрасынын профессору, экинчи оппонент Жунусов Нуридин Саматович биология илимдеринин кандидаты, Борбордук Азия эл аралык медициналык университетинин фармация кафедрасынын доценти жана жетектөөчү мекеме катары 03.02.08 – экология адистиги боюнча илимий кадрлары бар К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети сунушталат. Сиздерде кандай ой-пикирлер, сунуштар бар?

Сакбаева Зулфия Исраиловна б.и.д., профессор: Жетектөөчү мекеме адистиктери туура келген илимдин докторлору бар болсо, анда колдойбуз.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда макул болсоңуздар, коргоо күнүн 2025-жылдын 10-январга койсок кандай дейсиздер?

Смаилов Э.А., а.-ч.и.д., проф.: 8-январь болсо кандай болот?

Тешебаева З.А. окумуштуу катчы., б.и.к., доц.: 1-8-январга чейин дем алуу куну болгондуктан 10-январь күнгө койсо туура болот.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда коргоо датасын 2025-жылдын 10-январга коелу.

Катышуучулар: 2025-жылдын 10-январга макулбуз.

Төраганын орун басары б.и.д., проф. м.а. Тажибаев А.: Анда токтомдун долбооруна жана бүтүмүнө ачык добуш берүүгө өтөлү. Изденүүчү А. Т. Жакыпбекованын “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” деген темадагы 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин коргоого уруксат берүүгө ким “макул”, ким “каршы”, ким “калыс”?

Диссертациялык кеңештин 14 мүчөсүнөн:

Макул – 14;

Каршы – жок;

Калыс – жок.

Талкуунун жыйынты менен жалпы бүтүмгө макулдук берүү менен токтом кабыл алынды:

ТОКТОМ

1. Д 06.23.663 диссертациялык кеңеши 2024-жылдын 3-декабрындагы отурумунда изденүүчү Жакыпбекова Атыргүл Талиповнанын “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” деген темадагы 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясын карап чыгып, КР Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиянын алдында жактоого уруксат берүү жөнүндө сунуш кылат.

2. Коргоо датасы 2025-жылдын 10-январына бекитүү менен:

- жетектөөчү мекеме катары 03.02.08 – экология адистиги боюнча илимий кадрлары бар К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетин;
- биринчи расмий оппонент катары б.и.д., профессор Канаев Ашимкан Токтасынович дайындалсын (автореферат боюнча шифры 03.02.08 – экология) темага тиешелүү эмгектердин автору.

- экинчи расмий оппонент катары биология илимдеринин кандидаты, Жунусов Нуридин Саматович дайындалсын (автореферат боюнча шифры 03.02.08 – экология), Борбордук Азия эл аралык Медицина университетинин фармация кафедрасынын доценти, изилдөөнүн көйгөйлөрүнө жакын эмгектери бар.

3. Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын алдында Жакыпбекова Атыргүл Талиповнага “Сумсар-Шекафтар тоо-кен өнөр жай комплексинин калдыктарынын экологиялык абалын баалоо” аттуу темадагы 03.02.08 – экология адистиги боюнча биология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын авторефератын чыгаруу, таркатуу жана Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын сайтына жайгаштыруу боюнча уруксат суралсын.

Д.06.23.663 диссертациялык кеңешинин төраганын орун басары, б.и.д., проф.м.а.

А. Тажибаев

Д.06.23.663 диссертациялык кеңешинин окумуштуу катчысы, б.и.к., доцент

З. А. Тешебаева

Дата: 03.12.2024-ж.